

Nr 53.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående tilläggspension åt läroverksadjunkten J. H. Hjorth; given Stockholms slott den 20 januari 1917.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att adjunkten vid Kungsholms realskola i Stockholm Johan Hjalmar Hjorth må, efter erhållet avsked från adjunktsbefattningen, under sin återstående livstid uppbära utöver den pension, vartill han enligt gällande bestämmelser är berättigad, en tilläggspension från allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att sammanlagda pensionsbeloppet uppgår till 2,500 kronor för år.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 januari 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
 Statsråden: HASSELROT,
 VON SYDOW,
 friherre BECK-FRIIS,
 STENBERG,
 LINNÉR,
 MÖRCKE,
 WESTMAN,
 BROSTRÖM.

 Departementschefen, statsrådet Westman yttrade härefter:

Ang.
 tilläggspen-
 sion åt läro-
 verksad-
 junkten J. H.
 Hjorth.

Under de senare åren har en fråga av vikt för åtskilliga lärare vid allmänna läroverk vid flera tillfällen varit föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Den fråga, jag avser, har gällt rätten till pension för vissa lärare, vilka, innan de erhöilo ordinarie anställning vid de allmänna läroverken, tjänstgjort vid enskilda läroverk, av Kungl. Maj:t utrustade med den förmånen, att deras lärare under vissa förutsättningar ägde för framtida lönetursberäkning såsom lärare vid allmänt läroverk tillgodoräkna sig intill 10 år av sin tjänstgöring vid enskilt läroverk.

Nyssnämnda rätt till lönetursberäkning har grundat sig på en av Kungl. Maj:t, efter inhämtande av riksdagens bifall, den 29 maj 1874 utfärdad kungörelse i ämnet. Det synes hava varit en bland de enskilda

läroverkens ledare och lärare allmänt utbredd föreställning, att med ifrågasvarande rätt till lönetursberäkning även följde rätt att räkna lönetursåren sig till godo i fråga om åtnjutande av pension vid avgång från lärarbefattning vid allmänt läroverk. Nämda föreställning har ock vunnit ett visst understöd från vederhäftigt håll utom de enskilda läroverkens krets.

Omförmälda lönetursrätt upphörde från och med år 1905, då 1904 års bestämmelser angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk trädde i kraft, och samtidigt upphörde den rätt till lönetur, som dittills varit medgiven för extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken. Därvid gjordes emellertid icke någon ändring beträffande det antal lönetursår, som ifrågasvarande lärare intjänat vid utgången av år 1904. De extra ordinarie lärarna vid de allmänna läroverken bibehöllos jämväl vid sin rätt att för pension tillgodoräkna sig sin extra tjänstgöringstid.

Att de enskilda läroverkens lärare ej kunde påräkna någon motsvarande förmån i pensionshänseende, sedan de övergått till ordinarie anställning vid statsläroverk, gav emellertid anledning till betänkligheter. Därmed kunde, ansåg man, lätt följa minskad benägenhet hos vederbörande att taga anställning vid de enskilda läroverken; det uppstod en fara för att dessa läroverk skulle få svårt att bestå i konkurrensen med de allmänna läroverken om goda lärarkrafter, och 1874 års kungörelse, vilken numera ej ägde giltighet, hade just tillkommit för att uppmuntra och stödja de enskilda läroverken. Dessa gagnade ju det allmänna bland annat däri-genom, att de från de allmänna läroverken avlastade ett icke obetydligt antal lärjungar, som eljest skulle hava tyngt dessa läroverk och nödvändiggjort upprättande av nya sådana.

Synpunkter av denna och liknande art lägo till grund för en av Kungl. Maj:t till riksdagen år 1907 avlåten proposition (nr 96). Däri föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna vid allmänt läroverk med flera undervisningsanstalter måtte, under viss förutsättning, för rätt till pension få tillgodoräkna sig intill 10 år av den tid, han eller hon, efter fullgörandet av de för behörighet till sådan tjänst erforderliga prov, vid enskilt läroverk med nit och skicklighet bestritt tjänstgöring, till omfattningen motsvarande i fråga om lärare den tjänstgöring, som åläge rektor eller ämneslärare vid allmänt läroverk, och i fråga om lärarinna den tjänstgöring, som åläge första lärarinna eller ämneslärarinna vid statens samskolor.

Statsutskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts ifrågasvarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas. Utskottet åberopade därvid, bland annat, att förslaget innebure avvikelser från de grunder för ifrågasvarande

tjänstårsberäkning, vilka innehölles i förslaget till lag angående civila tjänstinnehavares rätt till pension — detta förslag ledde till antagande av nu gällande, den 11 oktober 1907 utfärdade lag i ämnet. Riksdagens andra kammare biföll Kungl. Maj:ts förslag med ringa röstövertikt, första kammaren åter anslöt sig till statsutskottets avslagsyrkande, och frågan förföll.

Spörsmålet om ifrågavarande lärares pensionsrätt blev ånyo aktuellt, då läroverksadjunkterna J. H. Hjorth och G. Göransson samt lektorn A. E. Westholm år 1913 å egna och åtskilliga andra lärares vägnar på anförda skäl anhöllo, att Kungl. Maj:t täcktes göra framställning till riksdagen om rätt för de lärare, vilka före år 1905 fullgjort sådan tjänstgöring vid enskilt läroverk, som berättigade till lönetursberäkning vid befordran till ämneslärartjänst vid allmänt läroverk, att räkna sig nämnda tjänstgöring till godo jämväl för beräkning av pensionsbeloppet vid avskedstagandet från tjänsten vid det allmänna läroverket.

Genom nådigt beslut den 13 mars 1914 fann Kungl. Maj:t ifrågavarande framställning icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, men förklarade, att, därest vid uppkommen fråga om vederbörandes pensionsrätt omständigheterna kunde anses påkalla hänsyn till i ärendet avsedda förhållanden, Kungl. Maj:t ville i sådant särskilt fall på gjord framställning taga frågan om vidtagande av nödiga åtgärder i förnyat övervägande.

I en till Kungl. Maj:t ingiven, av åtskilliga handlingar åtföljd ansökning har nu adjunkten vid Kungsholms realskola i Stockholm, ovanbemälde Hjorth anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning om rätt för Hjorth att vid avskedstagandet från adjunktstjänsten få vid beräkning av pensionsbeloppet räkna sig till godo 10 år av sin tjänstgöring vid Beskowska skolan i Stockholm.

Över denna ansökning hava infordrade underdåniga utlåtanden avgivits den 31 oktober 1916 av läroverksöverstyrelsen och den 14 november 1916 av statskontoret.

Av handlingarna inhämtas rörande sökandens examens- och tjänstemeriter m. m. följande:

Hjorth, som är född den 10 november 1852, har avlagt filosofie kandidatexamen den 28 januari 1881 och filosofie licentiatexamen den 29 maj 1885, varjämte han genomgått provår. Han har vidare den 13 november 1889 avlagt undervisningsprov såsom för sökt adjunks- eller kollegabefattning. Härmed hade han, för tiden från och med år 1890, förvärvat den rätt att kunna räkna lönetur för tjänstgöring vid enskilt läroverk, som var medgiven genom kungörelsen den 29 maj 1874. Från

och med höstterminen 1887 till och med vårterminen 1903 har Hjorth med mycket goda vitsord och med tjänstgöring motsvarande en adjunkts tjänstgjort vid Beskowska skolan i Stockholm, å vilken skolas lärare 1874 års kungörelse enligt beslut av Kungl. Maj:ts ägde tillämpning. Den 12 november 1902 utnämndes Hjorth till kollega (adjunkt) vid allmänna läroverket på Kungsholmen i Stockholm (Kungsholms realskola), varest han sedermera från och med höstterminen 1903 med utnärkta vitsord tjänstgjort. Han har vidare utgivit ett stort antal läroböcker och andra skrifter.

Hjorth har i den ingivna ansökningen åberopat den av mig förut omnämnda åsikten, att det i 1874 års kungörelse förekommande uttrycket »för lönetur» inneburit rätt för vederbörande att räkna sig sina tjänstår vid enskilda läroverk till godo ej blott vid uppflyttning i högre lönegrad utan även vid bestämmande av pensionsbeloppets storlek vid blivande pensionering. Man hade, yttrar Hjorth, betraktat den senare rätten såsom en given följd av den förra, i det man ansett, att av den större förmånen, lönetursrätten, skulle utan vidare följa den mindre förmån, som tjänstårsberäkning för pension kunde anses innebära. Det kunde icke heller bestridas, att fog för nyssnämnda tolkning av kungörelsen kunnat hämtas från själva motionen i frågan vid 1874 års riksdag. Det vore tydligt, att där anförda skäl lika väl kunde åberopas till förmån för rätten att räkna tjänstår för pension som för rätten att räkna tjänstår för lönetur.

Såsom ytterligare stöd för sin anhållan ville Hjorth framhålla sin litterära verksamhet i skolans tjänst. Resultatet av denna verksamhet föreläge i ett trettioårligt arbeten dels texteditioner (varav en del i samarbete med annan person), dels läroböcker, bland vilka en tysk grammatik, som vunnit ampelt erkännande av kritiken och vidsträckt användning vid statens läroverk ävensom vid universiteten. Som denna verksamhet till allra största delen infallit under Hjorths tjänstgöring vid Beskowska skolan, kunde ju med skäl sägas, att han redan då ganska direkt tjänat staten.

Läroverksöverstyrelsen har i sitt ovannämnda utlåtande över Hjorths ansökning anført:

Då sökanden, som hade skyldighet att den 10 november 1917 avgå från sin innehavande tjänst, vid denna tid varit anställd såsom kollega och adjunkt endast 14 år, skulle den pension, som han komme att av allmänna medel få uppbära, belöpa sig till allenast 1,360 kronor.

Såsom handlingarna utvisade, hade sökanden, på grund av sin tjänstgöring i egenskap av ämneslärare vid Beskowska skolan från och med höstterminen 1887 till och med vårterminen 1903, haft rätt att vid befordran till adjunkt- eller kollegabefattning vid statens läroverk för framtida lönetur räkna sig till godo en tid av högst 10 år, räknat från den 1 januari 1890. Härav följde visserligen icke någon laglig rätt för sökanden att få räkna sig ifrågavarande tid till godo även vid bestämmande av pensionsbeloppets storlek vid hans blivande pensionering, men överstyrelsen funne, att det väl kunde sättas i fråga, att av riksdagen måtte utverkas sådan rätt för sökanden. De skäl, som syntes kunna föreligga för avlåtande av proposition i nämnda syfte, hade överstyrelsen anført i ett av överstyrelsen den 11 maj 1916 avgivet underdånigt utlåtande över en af f. d. adjunkten vid högre allmänna läroverket i Östersund B. A. Finell gjord ansökning om rätt att vid beräkningen av tjänstår för pension få räkna sig till godo tjänstgöring av ifrågavarande art.

I det åsyftade utlåtandet erinrar överstyrelsen om den mening rörande betydelsen av rätt till lönetur enligt 1874 års kungörelse, som på många håll varit rådande, samt fortsätter därefter:

Denna uppfattning har nu visserligen varit oriktig. Men sannolikt har den mer än en gång varit en medbestämmande faktor, när en lärare stått i valet mellan anställning vid enskild läroanstalt eller allmänt läroverk; och när sedermera misstaget blivit uppenbart, har det för honom varit en misräkning, till vilken han själv knappast kan anses bära skulden.

I sitt över Hjorths ifrågavarande ansökning avgivna utlåtande anför överstyrelsen vidare:

Vad särskilt sökanden beträffade, ville överstyrelsen även såsom skäl, varför hans ansökan torde böra upptagas till beaktande, framhålla hans framstående egenskaper såsom lärare och hans för undervisningen gagneliga författarverksamhet.

På grund av vad sålunda anförts hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes ingå till riksdagen med framställning därom, att det måtte medgivas sökanden rätt att vid avskedstagandet från sin tjänst vid statens läroverk få räkna sig till godo 10 år av sin tjänstgöring vid Beskowska skolan vid bestämmande av pensionsbeloppet.

Statskontoret har i sitt berörda yttrande anført:

Då, så vitt handlingarna utvisade, sökanden syntes vid uppnående den 10 november 1917 av den ålder av 65 år, då skyldighet för honom inträdde att från tjänsten avgå, komma att innehava endast 14 för pension beräkneliga tjänstår, borde sökanden, som enligt läroverksöverstyrelsens beslut den 31 december 1912 ägde åtnjuta avlöning i högsta lönegraden och sålunda uppbure, förutom tjänstgöringspenningar, en lön å 3,400 kronor, vilket belopp alltså utgjorde pensionsunderlag för honom, kunna vid erhållande av avsked efter uppnådd ålder av 65 år förklaras berättigad åtnjuta pension, motsvarande $\frac{14}{35}$ av pensionsunderlaget eller alltså 1,360 kronor.

Såsom statskontoret framhållit vid föregående tillfällen, då förslag framstälts att medgiva tjänstårsberäkning för pension för tid, som icke tillbragts i statstjänst, måste det anses betänkligt att sålunda avvika från en av den civila pensionslagens huvudgrunder; och av sådan anledning kunde statskontoret för sin del icke förorda en framställning till riksdagen i den form, som här vore föreslagen. Emellertid måste förenämnda pensionsbelopp betraktas såsom icke tillfredsställande; och därför skulle statskontoret vilja, med hänsyn till vad handlingarna innehöle om sökandens framstående verksamhet såsom lärare och pedagogisk författare, föreslå, att framställning till riksdagen gjordes om medgivande därtill, att sökanden, efter erhållet avsked, finge under sin återstående livstid från allmänna indragningsstaten åtnjuta en tilläggs-pension till sådant belopp, att detsamma jämte honom författningens enligt tillkommande pension uppginge till 2,500 kronor.

Departementschefen.

Den 13 mars 1914 fann, såsom jag redan nämnt, Kungl. Maj:t den då till prövning föreliggande framställningen, vilken gällde samtliga ifråga-

varande lärare, icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Därest vid uppkommen fråga om vederbörandes pensionsrätt, omständigheterna kunde anses påkalla hänsyn till de i ämnet avsedda förhållandena, ville emellertid Kungl. Maj:t i sådant särskilt fall på gjord framställning taga frågan om vidtagande av nödiga åtgärder i förnyat övervägande.

Två sådana framställningar hava sedan dess inkommit till Kungl. Maj:t. Den ena av dessa, gjord av f. d. läroverksadjunkten Finell och omförmäld i det föregående, avsåg beredande åt Finell på grund av hans tjänstgöring vid enskilt läroverk av en tilläggs pension till belopp av 90 kronor. Härigenom skulle Finell, vilken för tjänstgöring vid statsläroverk ägde att räkna blott 34 tjänstår, erhålla full pension såsom läroverksadjunkt, 3,400 kronor. Denna framställning blev av Kungl. Maj:t den 30 december 1916 avslagen.

Den andra av de båda framställningarna är den nu föreliggande. I fråga om denna synas mig fullgoda skäl tala för att bereda sökanden en förbättrad ställning i pensionshänseende. Med fasthållande av att 1874 års kungörelse icke givit vederbörande lärare någon rätt att räkna sin tjänstgöring vid enskilt läroverk sig till godo i fråga om antalet pensionsår, kan man dock icke förneka, att ett sken av befogenhet för yrkandet härom är förhanden. Jag vill härvid i förbigående erinra, att omförmälda på 1874 års kungörelse grundade rätt till lönetur i särskilda fall verkligen utövar inverkan beträffande den författningsenliga pensionens storlek. Så skulle denna pensions belopp i fråga om Hjorth, vilken utan sagda lönetur vid avskedet skulle befunnit sig blott i tredje lönegraden, då kommit att utgöra 1,080 kronor i stället för såsom nu 1,360 kronor.

Jag anser som sagt fullgoda skäl tala för att söka förskaffa Hjorth en högre pension än gällande bestämmelser tillförsäkra honom. Jag stöder mig därvid framför allt på vad statskontoret i ämnet anför. Den pension, som författningsenligt skulle tillkomma Hjorth, synes med hänsyn till Hjorths ställning och förtjänster oskäligt låg. I avseende å tilläggs pensionens belopp instämmer jag med statskontoret.

Under åberopande av vad i ärendet förekommit tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva,

att adjunkten vid Kungsholms realskola i Stockholm Johan Hjalmar Hjorth må, efter erhållet avsked från adjunktsbefattningen, under sin återstående livstid uppbära utöver den pension, vartill han enligt gällande bestämmelser är berättigad, en tilläggs pension från

allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att sammanlagda pensionsbeloppet uppgår till 2,500 kronor för år.

Vad föredragande departementschefen sålunda tillstyrkt täcktes Hans Maj:t Konungen, på hemställan av statsrådets övriga ledamöter, gilla; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. Wilh. Hagman.
